

Determinante konzumiranja alkohola među učenicima Gimnazije u Tuzima

Ana Pižurica†

Medicinski fakultet, Univerzitet Crne Gore

* Corresponding author: Ana Piurica, E-mail: ana.pizurica@gmail.com

Abstrakt

Uvod: Adolescencija predstavlja osjetljiv period u životnom ciklusu.

Cilj: Da prikaže faktore koji utiču na pijanje alkohola od strane srednjoškolaca u Tuzima.

Metod: Uzorak je činilo 130 učenika iz šest odjeljenja četvrtog razreda. Kao instrument istraživanja je korišćen upitnik.

Rezultati: U anketi su učestvovala 64 učenice (49%) i 66 učenika (51%). Dvije trećine učenika su bili 1995. godišta (18 god.) Preko 50% anketiranih smatra da su alkoholna pića sasvim ili lako dostupna. Oko 70% učenika je izjavilo da je nekada u životu konzumiralo alkoholno piće, 84,85% momaka i 56,25% djevojaka. U posljednjih 30 dana alkohol je konzumiralo 38%, a u deset ili više situacija u istom periodu 10,5% učenika. U jednoj do devet situacija u svome životu pilo je 35% učenika, a u više od četrdeset situacija 20% učenika. U preko četrdeset situacija u životu pilo je 30% momaka i 11% djevojaka. Da bi konzumiranjem alkohola ugrozili svoje zdravlje smatra 38% učenika, da bi se osjećao opušteno pije 24,5% učenika, a da bi mamurluk bio posljedica pijenja smatra 66,5% učenika. U proteklih 12 mjeseci, učenici su doživljavali sljedeće konsekvence upotrebe alkohola: seksualne probleme (16%), probleme sa roditeljima (15%), delikvencione (14%) i individualne probleme (13%).

Zaključak: Učenici tuške gimnazije piju manje u odnosu na prosječne evropske vrijednosti. Oni maju izražene stavove o lošim posljedicama upotrebe alkohola, pod uticajem vaspitanja i sredine. Momci piju značajno više od djevojaka. Visok procenat momaka (27%) je iskusio rizičan seksualni odnos pod dejstvom alkohola u protekloj godini.

Determinants of alcohol consumption among students of high school in Tuzi

Abstract

Introduction: Adolescence is a sensitive period in the life cycle.

Aim: To present factors that influences the alcohol consumption among high school students in municipality Tuzi.

Methods: The sample was consisted of 130 students from six classes of the 4th grade. As research instrument we used the questionnaire.

Results: In the survey participated 64 girls (49%) and 66 boys (51%). Two-thirds of students were aged of 18 years old. More than 50% of students believe that alcohol is completely or easily accessible. Around 70% of students reported that had been consumed alcohol beverage at least once in life, 84, 85% of boys and 56, 25% of girls. In the past thirty days, 38% of students had consumed alcohol, and in ten or more situations, in the same period of time, 10, 5% of students. In more than forty situations in life, alcohol had been drinking 30% of boys and 11% of girls. That alcohol consumption could affect their health is considered by 38% of students, 24, 5 % drink alcohol to feel relaxed and 66, 5% of students considered that hangover would be the consequence of alcohol consumption. In the past twelve months, students experienced following consequences of alcohol use: sexual problems (16%), problems with parents (15%), delinquency (14%) and individual problems (13%).

Conclusion: In Tuzi, students of Gymnasium drink less alcohol compared to average European values. They have clear attitude about bad consequences of alcohol consumption, under the influence of upbringing and ambience. Boys drink significantly more than girls. High percent of boys (27%) had been experienced risky sexual relation under the influence of alcohol in the past year

Key words: alcohol, students, social factors

Uvod

Adolescencija predstavlja osjetljiv period u životnom ciklusu. Da bi ostvarili identitet, mladi treba da se društveno integrišu: u neposredno okruženje, radnu sredinu i lokalnu zajednicu. Ukoliko nemaju povoljne uslove za postizanje ovog cilja, u njima se razvija osjećaj inferiornosti. Iz tog razloga, oni posežu za

različitim vidovima antisocijalnog ponašanja, kako bi došli do brzog zadovoljenja principa zadovoljstva (1).

U svijetu je zabilježen kontinuirani porast pijenja alkohola među mladima, sve raniji početak pijenja i prvih opijanja, kao i značajan porast ekcesivnog uživanja u alkoholu kod djevojaka (2). Problem je dublje ukorijenjen u zemljama u razvoju (1).

Pijenje alkohola, u mnogim zemljama, sastavni je dio kulture. Alkohola industrija ima jaku propagandu, te promovira pozitivne efekte alkoholnih pića na ljudski organizam (2). Zapravo, štetni uticaj alkohola je izraženiji kod mladih u odnosu na odrasle (2). Međutim, adolescenti koji piju, ne razmišljaju o posljedicama, nego upotrebu alkohola vezuju za osjećanje sreće i opuštenosti (1).

U Evropskoj povelji o alkoholu, navodi se: „Svi ljudi imaju od malena pravo na vjerodostojnu i cjelokupnu obaviještenost i poduku o posljedicama pijenja alkohola na zdravlje, porodicu i društvo”(2).

Podaci o upotrebi psihoaktivnih supstanci među mladima prikupljeni su na evropskom nivou u okviru ESPAD projekta (The European School Survey Project on Alcohol and other Drougs), i to u pet navrata (1995, 1997, 2003, 2008, 2011.) (1)

Posljedice konzumiranja alkohola su mnogobrojne, dominantno akutnog karaktera: nasilničko ponašanje, saobraćajni traumatizam i drugi oblici traumatizma, rizični seksualni odnosi, alkoholna trovanja (1). Hronične posljedice, u Americi, ima 10% adolescenata koji povremeno konzumiraju alkohol (2). Ovakve komplikacije su češće kod mladih koji ranije počnu piti (prije 15-te godine), kojima je jedan ili oba roditelja alkoholičar, koju su vaspitno zapušteni, ponašaju se nasilnički i nemaju dobar uspjeh u školi (2). U protektivne faktore ubrajaju se odličan uspjeh u školi, bavljenje sportom i hobijima, zdrava porodica, zadovoljavajući socio-ekonomski uslovi života, osjećaj ličnog zadovoljstva i drugi (1).

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije: „Alkoholičari su one osobe koje ekscesivno uživaju alkoholna pića, postajući postepeno zavisne od alkohola, pri čemu ispoljavaju bilo otvorene duševne poremećaje, bilo manifestacije koje zahvataju njihovo tjelesno i duševno zdravlje, njihove odnose sa drugim osobama i njihovo dobro socijalno i ekonomsko ponašanje, bilo da samo ispoljavaju prodrome koji nagovještavaju poremećaje takvog karaktera“ (3).

Ovaj rad ima za cilj da prikaže determinante konzumiranja alkohola od strane srednjoškolaca na teritoriji opštine Tuzi. Zapravo, treba da da odgovore na sljedeća pitanja: koliki procenat madih u Tuzima pije alkohol, u kojim količinama, u kakvim situacijama, kolika je frekvencija tih situacija; vršićemo procjenu protektivnih i faktora rizika, fokusirati se saznanja o stepenu ličnog zadovoljstva učenika, informisanosti o alkoholizmu, te o socialnim uslovima u kojima funkcionišu. Moramo imati na umu i karakteristike sredine, kulture i načina vaspitanja, zastupljenog u ovoj sredini.

Metode:

Istraživanja je sprovedeno u vremenskom periodu od januara do maja 2014. godine. Uzorak su činili učenici završnih razreda Gimnazije „21. maj“ u Tuzima. U ovoj školi, završni razred pohađa ukupno 159 učenika, raspoređenih u šest odjeljenja. U četiri odjeljenja nastava se izvodi na albanskom jeziku, a u dva na crnogorskom. Toga dana iz škole je opravdano bilo odsutno 29 učenika, a ni jedan učenik nije odbio da pristupi anketiranju. U anketi je učestvovalo 130 učenika. Kao instrument u istraživanju korišćen je upitnik sa devetnaest pitanja zatvorenog

tipa, rađen po uzoru na ESPAD –ov upitnik. Upitnik je preveden na albanski jezik. Dobijeni rezultati su statistički obrađeni.

Rezultati:

Gotovo dvije trećine učenika koji su učestvovali u anketi bili su '95. (18 god.), dok je trećina bila '96. godišta (17 god.).

Najveći broj učenika imao je odličan ili vrlo dobar uspjeh (62%). Nedovoljan ili dovoljan uspjeh imalo je 15% učenika, među kojima nije bilo djevojaka. Među odličnim i vrlodobrim đacima bilo je više djevojaka, ali ne značajno.

Preko 50% anketiranih smatra da su alkoholna pića sasvim dostupna ili lako dostupna. Tabela 1.

Dostupnost alkoholnog pića	Učenici	
	Broj	%
Sasvim dostupna	37	28,24
Lako dostupna	31	23,84
Prilično nedostupna	7	5,38
Jako nedostupna	5	3,84
Sasvim nedostupna	13	10,00
Ne znam	34	26,15
Nema podataka	3	2,30
Ukupno	130	100,00

Tabela 1. Mišljenje o dostupnosti alkoholnih pića

Konzumacija alkohola	Pivo		Vino		Žestoko piće	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Da	70	53,84	77	59,23	77	59,23
Ne	59	45,39	52	40,00	52	40,00
Nema podataka	1	0,77	1	0,77	1	0,77
Ukupno	130	100,00	130	100,00	130	100,00

Tabela 2. Broj učenika koji je konzumirao neku vrstu alkoholnog pića nekada u svome životu

Konzumiranje alkohola	U životu		Posljednjih 12 mjeseci		Posljednjih 30 dana	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Nikada	28	43,75	33	51,56	51	79,68
1-2 puta	11	17,18	15	23,43	5	7,81
3-5 puta	7	10,93	3	4,68	3	4,68
6-9 puta	3	4,68	6	9,37	-	-
10-19 puta	6	9,37	4	6,25	-	-
20-39 puta	1	1,56	-	-	1	1,56
40 ili više	7	10,93	1	1,56	1	1,56
Nema podataka	1	1,56	2	3,12	3	4,68
Ukupno	64	100,00	64	100,00	64	100,00

Tabela 3. Učestalost konzumiranja alkohola kod učenika

Konzumiranje alkohola	U životu		Posljednjih 12 mjeseci		Posljednjih 30 dana	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Nikada	10	15,15	13	19,69	29	43,93
1-2 puta	7	10,60	17	25,75	14	21,21
3-5 puta	14	21,21	8	12,12	3	4,55
6-9 puta	6	4,61	6	9,09	1	1,51
10-19 puta	5	7,57	5	7,57	3	4,54
20-39 puta	2	3,03	4	6,06	2	3,03
40 ili više	19	28,78	9	13,63	10	15,15
Nema podataka	3	4,55	4	6,06	4	6,06
Ukupno	66	100,00	66	100,00	66	100,00

Tabela 4. Učestalost konzumiranja alkohola kod učenika

U Tabeli 2. prikazan je broj učenika koji su nekada u životu konzumirali različite vrste alkoholnih pića. Vino i žestoko piće probalo je 59%, a pivo 54% učenika.

Konzumiranje alkohola u proteklih 12 mjeseci	Pivo		Vino		Žestoko piće	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Da	88	67,69	78	60,00	43	33,08
Ne	38	29,23	46	35,38	80	61,54
Nema podataka	4	3,08	6	4,62	7	5,38
Ukupno	130	100,00	130	100,00	130	100,00

Tabela 5. Konzumiranje alkohola u proteklih 12 mjeseci

U Tabeli 5. prikazani su rezultati koji se odnose na konzumaciju određenih vrsta alkoholnih pića u proteklih 12 mjeseci od strane učenika.

U posljednjih 30 dana, učenici u Tuzima najviše su konzumirali žestoka pića 33%, a pivo i vino 27%. Prema polu, djevojke su najviše konzumirale vino (19%), zatim žestoka pića (14%) i pivo (12,5%). Više su pili momci: najviše žestoka pića (51,5%), pivo (41%) i vino (35%). Razlika među polovima, u našem istraživanju najupečatljivija je kad su u pitanju žestoka pića (51% prema 14%).

U jednoj situaciji, u posljednjih 30 dana, pet ili više čaša popilo je 27% momaka i 6% djevojaka, ukupno 17%.

O negativnim konsekvencama potencijalne upotrebe alkoholnih pića, učenici su iznijeli sljedeće stavove: 66,5% učenika smatra da bi mamurluk bio posljedica konzumiranja alkohola koju bi doživjeli, 63% vjeruje da bi pod dejstvom alkohola uradili nešto zbog čega bi se kajali, a 60% se nakon konzumiranja alkohola ne bi osjećalo dobro. Kada je riječ o pozitivnom efektu alkohola, najveći broj učenika (24,5%) smatra da bi se „osjećao opušteno“. To smatra 35% momaka i 14% djevojaka, pa ovdje postoji najveća razlika među polovima kada su u pitanju pozitivni stavovi prema upotrebi alkohola. Da bi konzumiranjem alkohola ugrozili svoje zdravlje smatra 38% učenika, i to 55% djevojka i 21% momaka, te je razlika među polovima 34%.

Kao posljedicu konzumiranja alkohola, u proteklih 12 mjeseci, najviše momaka (27%) doživjelo je rizičan seksualni odnos. Delikvencione probleme (tuča i problemi sa policijom) i probleme sa roditeljima imalo je 23% učenika, a individualne probleme (nezgoda, loš uspjeh u školi) 20%.

Djevojke su, u posljednjih 12 mjeseci, imale najviše problema sa roditeljima 8%, individualne probleme 7%, dok je delikvencione i seksualne probleme doživjelo 5% učenika.

Ukupno, anketirani učenici najviše su doživljavali seksualne probleme 16%, probleme sa roditeljima 15%, delikvencione 14% i individualne probleme 13%.

Učenici su, u odnosu na učenice, više konzumirali alkohol u pabu ili baru i u diskoteci, dok su učenice u većem broju slučajeva posljednji put konzumirale alkohol u svojoj kući ili kući svog prijatelja/prijateljice.

Positivne stavove o sebi (generalno sam zadovoljan sobom; mislim da posjedujem dosta kvaliteta; imam pozitivan stav o sebi) ima 80% djevojaka i 85% momaka, dok negativna osjećanja

(ponekad se osjećam sasvim beskorisno; volio bi da imam više samopoštovanja; često se osjećam nezadovoljno) navodi 53% djevojaka i 48% momaka.

Kada su u pitanju slobodne aktivnosti, djevojke najviše koriste internet 80%, druže se sa prijateljima (50%) i bave se sportom (42%), svakodnevno do jednom nedjeljno, dok se momci najviše druže sa prijateljima u slobodnom vremenu (86%), zatim surfuju internetom (85%) i bave se sportom (73%).

Što se tiče razlike među polovima, one su najviše kada su u pitanju sljedeće aktivnosti: igranje video igrica (momci za 53% više), izlasci (momci za 46% više), odlazak u kladionice (momci za 41% više), zatim druženje sa prijateljima (momci za 35% više) i bavljenje sportom (momci za 31% više).

Djevojke su zadovoljnije odnosom sa ocem (89%), a momci odnosom sa majkom (92%). Odnosom sa prijateljima zadovoljniji su momci (86% prema 70%).

Očevi učenika posjeduju viši nivo obrazovanja u odnosu na majke. Tako, 19% majki učenika imaju visoko ili više obrazovanje, dok takvo obrazovanje ima 39% očeva.

U standardnoj porodici živi 48% učenika, a druga polovina živi u proširenoj porodici (36%), sa jednim roditeljem (11,5%) ili sami (2%).

Diskusija:

U Espad -u (The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs), istraživanju sprovedenom 2011. godine, navodi se da prosječno blizu tri četvrtine učenika smatra da su alkoholna pića sasvim dostupna ili lako dostupna. Najniži postotak učenika koji dijeli ovakvo mišljenje zabilježen je u Albaniji (55%), a u zemljama poput Češke, Njemačke, Danske ovaj procenat doseže cifru od 90% (4).

U našem istraživanju, oko 50% anketiranih učenika navelo je u upitniku da smatra da su alkoholna pića sasvim dostupna ili lako dostupna. Analizirajući ove rezultate, sa jedne strane treba imati na umu Zakon o zabrani prodaje i služenja alkoholnih pića maloljetnim licima koji postoji u Crnoj Gori, kao i u većini evropskih zemalja, dok sa druge strane, u poređnju sa prosječnim vrijednostima, u Tuzima manji procenat učenika smatra da su alkoholna pića sasvim ili lako dostupna (50% prema 65%).

U gore pomenutom projektu, takođe se navodi, da je prosjek kada je u pitanju konzumiranje alkoholnih pića bar jednom u životu učenika 87%, a kreće se od 56-98% u različitim zemljama Evrope. Kada su u pitanju rezultati koji se odnose na Crnu Goru, ovaj procenat je za 2011. god. bio ispod 80% (4).

Rezultati u Tuzima su sljedeći: 70% učenika nekada je u svome životu konzumiralo alkoholno piće, a postoji i značajna razlika među polovima: naime, to je činilo 85% momaka i 56% djevojaka. Dakle, u Tuzima djevojke značajno manje konzumiraju alkohol u odnosu na muškarce. Vjerovatno je da patrijahalno vaspitanje, pored ostalih faktora, ima udjela u nastanku ove pojave. Vaspitanje je takvo da se nikada ne smatra poželjnim da djevojka konzumira alkohol, što nije uvijek slučaj kada su u pitanju muška djeca.

Ne znači da učenici koji su nekada konzumirali alkohol u svome životu, redovno konzumiraju alkoholna pića. Naime, u Evropi je prosječno, trećina učenika je konzumirala alkohol u do devet situacija u životu, a 24% u više od četrdeset situacija (4).

Važno je navesti koliko je udio učenika koji redovno konzumiraju alkohol u odnosu na sve učenike koji su samo jednom ili u nekoliko situacija u svome životu probali alkoholno piće. U više od četrdeset situacija u svome životu, pilo je 20% gimnazijalca u Tuzima, 30% momaka i 11% djevojaka. Ovi rezultati se približavaju prosječnim evropskim vrijednostima. Učestalo konzumiranje alkohola, opijanja, rani početak pijenja (ispod 15 godina) samo su neki od faktora koji omladinu uvode ne samo u akutne, već i u hronične posljedice konzumiranja alkohola.

U zemljama u koji je sporveden Espad, prosječno 57% učenika konzumiralo je alkohol u proteklih trideset dana. Isto istraživanje navodi da se najniži procenti (ispod 50%) bilježe u nekim zemljama bivše Jugoslavije poput Albanije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine (Republika Srpska). Naime, Crna Gora nalazi se na 32. mjestu po učestalosti konzumiranja alkohola od strane učenika u proteklih 30 dana (28% djevojaka i 48% momaka), Hrvatska je zauzela 10. mjesto, Slovenija 13., Bosna 30. i Albanija 36. mjesto. U Češkoj, koja je prvorangirana, 77% djevojaka i 81% momaka konzumirao je alkohol u ovom vremenskom intervalu (4).

U tuškoj gimnaziji, 38% učenika konzumiralo je alkohol u poslednjih 30 dana, 20% djevojaka i 56% momaka. Dakle, rezultati su niži u odnosu na prosječne evropske vrijednosti i kada je upitanju konzumiranje alkohola u vremenu neposredno prije dana istraživanja.

Značajno je odrediti procenat učenika koji su pili učestalo i nedavno, odnosno onih učenika koji su u proteklih 30 dana konzumirali alkohol u 10 ili više situacija.

Prema Espad-u ovaj procenat se kreće od 1% do 18%, a u našem istraživanju 10%, i to 3% djevojaka i 18% momaka. Kada je u pitanju ekscesivna i nedavna upotreba alkohola, naše vrijednosti su u skladu sa prosječnim evropskim vrijednostima, a takođe postoji značajna razlika među plovima. Dakle, opija se značajno više momaka nego djevojaka.

U Espad istraživanju opijanje je najučestalije u Danskoj i Malti, gdje je ovakovo ponašanje u posljednjih 30 dana iskusilo 56% učenika, dok je prosjek kada su sve zemlje u pitanju bio 39%. Crna Gora je bila na 31. mjestu od 36 zemalja. Što se tiče zemanja u okruženju, Hrvatska je na visokoj 3-oj poziciji, Slovenija na 6-oj, a Srbija i Bosna na 23-oj, odnosno 27. mjestu, dok se u Albaniji opijalo namanji broj učenika. U Crnoj Gori opijalo se 39% momaka i 16% momaka u ovom vremenskom intervalu (4).

Rezultati u Tuzima su sljedeći: opijalo se 27% momaka i 6% djevojaka, ukupno 17%. Na osnovu naših rezultata možemo zaključiti, da se učenici u Tuzima manje opijaju u odnosu na svoje vršnjake iz Evropskih zemalja. U poređenju sa rezultatima dobijenim na nivou cijele Crne Gore iz 2011. godine, u Tuzima se ekscesivne količine alkoholnog pića u jednoj situaciji konzumiraju manje u odnosu na prosječne vrijednosti, kada je Crna Gora u pitanju.

U Espadu 2011. učenici su navodili da su u proteklih 30 dana najviše konzumirali pivo (prosječno 47%), zatim vino i žestoka pića (37-38%)(4). Učenici u Tuzima najviše su konzumirali žestoka pića 33%, a jednako pivo i vino 27%. Prema polu, djevojke su najviše konzumirale vino (19%), zatim žestoka pića (14%) i pivo (12,5%). Više su pili momci: najviše žestoka pića (51,5%), pivo (41%) i vino (35%). Razlika među polovima, u našem istraživanju najupečatljivija je kad su u pitanju žestoka pića (51% prema 14%). Ova razlika je u Espad istraživanju najizraženija kad je u pitanju pivo (55% prema 38%).

U Espadu iz 2011. godine se navodi da prosječno 79% onih učenika koju su nekada konzumirali alkohol, takođe je konzumiralo alkoholna pića u posljednjih dvanaest mjeseci. Rezultati koji se odnose na Crnu Goru su sljedeći: to je činilo 70% muškaraca i 52% djevojaka, te je Crna Gora zauzela 34. mjesto od ukupno 38 zemalja kada je u pitanju konzumiranje alkohola od strane učenika u proteklih dvanaest mjeseci. Poređenja radi, na ljestvici su iznad Crne Gore- Hrvatska, na 12-om mjestu, Srbija na 24-omi Bosna na 26-om, dok je Albanija na na ljestvici niže, tj. 36-oj poziciji. U pet zemalja djevojke su češće konzumirale alkohol, u proteklih 12 mjeseci, dok u ostalim zemljama, učestalost je ujednačena ili je značajnija kod muškaraca (4) .

U Tuzima ovaj procenat je 59,5%, odnosno ispod prosječnih vrijednosti. Što se tiče razlike među polovima, 75% momaka i 45% djevojaka pilo je u posljednjih 12 mjeseci.

Pitanjem u anketi koje se odnosi na broj popijenih čaša alkoholnog pića popijnog u jednoj situaciji u proteklih 30 dana, namjera je bila da se zapravo dođe do podatka o intoksikacijama učenika, na standarizovaniji i manje subjektivan način. Konzumiranjem najmanje pet čaša alkoholnog pića u jednoj prilici, najvjerovatnije će dovesti do barem nekog stepena intoksikacije kod većine učenika ove starosne grupe.

Učenici su pitani koliko je vjerovatno da bi im se dogodile određene pozitivne ili negativne situacije kada bi konzumirali alkohol. U upitnik su navedene četiri pozitivne situacije: osjećao bih se opušteno, bio bih srećan, bio bi društveniji i otvoreniji i zaboravio bi na svoje probleme i 6 negativnih: „uradio bi nešto čega bi se kajao“, „imao bi problema sa policijom“, „naškodio bi zdravlju“, „ne bi mogao prestati piti“, „sjutradan bi bio mamuran“ i „ne bi se osjećao dobro“. Izračunat je udio učenika koji su na ponuđene situacije dali odgovore: sigurno i vjerovatno.

U Espad istraživanju najveći broj učenika, čak skoro dvije trećine (64%), povezuje konzumiranje alkohola sa zabavom. Oko polovine anketiranih učenika smatra da konzumiranje alkohola dovodi do ostalih pozitivnih konsekvenci, a 48% učenika smatra da bi, kada bi konzumirao alkohol, zaboravio na probleme. Među negativnim konsekvencama „naškodio bi zdravlju“ i „bio bih mamuran“ bili su najnavođeniji odgovori, i to od strane 42% učenika. „Ne bih mogao prestati piti“ i „imao bih problema sa policijom“ odgovorilo je prosječno 19% učenika (4).

U zemljama u kojima se najviše konzumira alkohol u ovom uzrastu, kakva je, među ostalima i Danska, 74% očenika ima pozitivne stavove u vezi sa konzumacijom alkohola (4).

Generalno gledano, ne postoje razlike u stavovima momaka i djevojaka kad je riječ o očekivanim pozitivnim i negativnim konsekvencama alkohola. Top pet zemalja u kojima učenici

imaju najviše izražene negativne stavove u vezi sa alkoholom su Albanija, Italija, Bosna, Crna Gora i Farska Ostrva (4).

U poređenju sa prosječnim procentima u Evropi, učenici u Tuzima su u manjem broju navodili pozitivne konsekvence do kojih dovodi alkohol i u većem negativne. Kada je riječ o povezivanju upotrebe alkohola sa pozitivnim efektima kao rezultata pijenja, najveći procenat učenika (51%) smatra da bi se „osjećali opušteno“. Izraženiji su negativni stavovi vezano za upotrebu alkohola, te 66,5% učenika smatra da bi mamurluk bio posljedica konzumiranja alkohola koju bi doživjeli, 63 % učenika vjeruje da bi pod dejstvom alkohola uradili nešto zbog čega bi se kajali, 60% se nakon konzumiranja alkohola ne bi osjećalo dobro. Nešto više od polovine učenika (53%) smatra da bi konzumacijom alkohola ugrozio svoje zdravlje.

Naši rezultati govore da u među učenicima u Tuzima različitih polova postoje razlike u stavovima, kada je riječ o očekivanim posljedicama konzumiranja alkohola, tako da djevoje imaju negativnije stavove u odnosu na momke, a o pozitivnim efektima izjasnile su se odobravajuće u manjem procentu. Najveća razlika, kada su u pitanju pozitivni stavovi, odnosila se na konsekvenciju „bio bi opušteniji“, sa kojim je saglasno 35% momaka i 14%. Kada su u pitanju negativni stavovi, najizreženija je razlika po pitanju uticaja alkohola na zdravlje, te 55% djevojaka smatra da bi kada bi konzumirali alkohol naškodili zdravlju, dok to smatra samo 21% momaka, te je razlika 34%.

Učenici u Tuzima posjeduju takvo obrazovanje i vaspitanje, i odrastaju u takvom okruženju u kojima su zastupljenija mišljenja o štetnosti uticaja alkohola na zdravlje i o negativnim posljedicama do kojih konzumiranje alkohola dovodi. Ovo je jedan od glavnih faktora koji ima protektivnu ulogu kada je o problemu alkoholizma riječ, među srednjoškolicima u Tuzima. Obzirom da je Crna Gora zemlja u razvoju, zemlja koju opterećuju problemi socio-ekonomskog karaktera i mnoge poteškoće i nezadovoljstva koji ne pružaju omladini idealno odrastanje, sigurno da objektivno stepen zadovoljstva naših mladih, u najosjetljivijim godinama, nije na najvišojem nivou. Međutim, oni svoju agresiju ne oslobađaju konzumiranjem alkoholnih pića.

Učenici su, takođe, bili pitani o broju situacija koje su im se dogodile u posljednjih 12 mjeseci, u kojima su iskusili određene probleme zbog konzumiranja alkohola. U upitniku je navedeno 6 situacija: „nezgode“ i „loš uspjeh u školi“ kao individualni problemi, „tuča“ i „problemi sa policijom kao delikvencioni problemi, „rizični seksualni odnosi“ odnosno seksualni problemi i „problemi sa roditeljima“ odnosno problemi u odnosima.

U Espad istraživanju stoji da je prosječno 12% učenika navodilo da je imalo problema u odnosima sa roditeljima i prijateljima u posljednjih 12 mjeseci, a kao posljedica konzumiranja alkohola, dok što se tiče preostale tri kategorije (individualni, delikvencioni, seksualni problemi) prosječno 8% učenika se izjasnilo da je imalo takva iskustva (4).

U našem istraživanju rezultati se razlikuju, pogotovu kada su u pitanju momci, koji su češće doživljavali ove probleme u odnosu na prosječan broj situacija koji su doživjeli učenici u Evropi. Najviše učenika imalo je, u proteklih 12 mjeseci, rizičan seksualni odnos, smatrajući da se dogodio kao posljedica konzumiranja alkohola (27%). Delikvencione probleme i

probleme sa roditeljima imalo je 23% učenika, dok je individualne probleme imalo 20% učenika.

Djevojke su rjeđe doživljavale probleme kao konsekvencu konzumiranja alkoholnih pića. Djevojke su imale najviše problema u odnosima sa roditeljima 8%, zatim individualne probleme 7%, dok je delikvencione i seksualne probleme imalo 5% učenika.

Gledano ukupno anketirani učenici najviše su imali seksualne probleme 16%, probleme sa roditeljima 15%, delikvencione 14% i na kraju individualne probleme 13%.

Zabrinjavajući je podatak koji smo dobili koji se odnosi na visok procenat (27%) rizičnih seksualnih odnosa kod učenika, a upečatljiv utisak ostavljaju i podaci o delikvencionom ponašanju momaka kao i o njihovim problemima u odnosima (23%). Naredna istraživanja koja se budu bavila problematikom ponašanja mladih u Tuzima, trebalo bi da se fokusiraju na pomenuti segment problema.

Ne samo da veći procenat učenika u Tuzima, u odnosu na prosječne vrijednosti kada su u pitanju učenici iz Evrope, smatra da bi potencijalno konzumiranje alkohola dovelo do negativnih posljedica, nego i povezuje negativna iskustva sa konzumiranjem alkohola. Ovakav stav je veoma važan kada je riječ o preventivnim vidovima ponašanja.

Subjektivni osjećaj zadovoljstva je zapažen među našim učenicima. Pozitivne stavove o sebi (generalno sam zadovoljan sobom; mislim da posjedujem dosta kvaliteta; imam pozitivan stav o sebi) ima 80% djevojaka i 85% momaka, dok negativna osjećanja (ponekad se osjećam sasvim beskorisno; volio bi da imam više samopoštovanja; često se osjećam nezadovoljno) navodi 53% djevojaka i 48% momaka. Ovi rezultati nas navode na razmišljanje o specifičnosti uzrasta u kome se nalaze naši učenici, osjetljivom životnom dobu – adolescenciji.

Adolescencija je emocionalno vrlo intenzivno i nerijetko stresnom razdoblje. Jedna od temeljnih karakteristika rizičnih ponašanja u mladih je njihova isprepletenost i međusobna povezanost, što je potvrđeno brojnim nacionalnim i međunarodnim istraživanjima. Tako mladi koji ranije stupaju u spolne odnose češće pokazuju i druga rizična ponašanja kao pijenje, pušenje, uzimanje marihuane te lošiju komunikaciju u obitelji. S druge strane, mladi koji više piju češće se agresivno i nasilno ponašaju i češće konzumiraju marihuanu. Vršnjačko zlostavljanje sve je prisutnije u školskim dvorištima i razredima, a kompleksnost takvog ponašanja pokazuje analiza povezanih čimbenika koji upućuju na to da su u djece uključene u vršnjačko zlostavljanje češći psihosomatski simptomi i lošija je komunikacija u obitelji“ (5).

Kada je u pitanju bavljenje slobodnim aktivnostima, poželjno za zdravo sazrijevanje mladih, dobili smo sljedeće rezultate: značajno više momaka se druži sa prijateljima (86% prema 50%), bavi se sportom (72% prema 42%) i hobijima (59% prema 36%) u odnosu na djevojke. I jedni i drugi manje čitaju u slobodnom vremenu (25% djevojke i 22% momci), a dosta vremena provode na internetu (80% djevojke i 85% momci). Momci, sa druge strane, u značajnom broju (44% i 65%) redovno odlaze u kladionice ili igraju video igrice. I u ovim podacima imamo odraze različitog odgoja i vaspitanja, odnosno pravila ponašanja djevojaka i momaka u jednoj sredini.

Bavljenje sportom i hobijima ima protektivno dejstvo, kada je konzumiranje alkohola od strane mladih u pitanju, međutim učestalo pijanje, kao i ostali obrasci problematičnog ponašanja kod mladih, posledica su dejstva brojnih međusobno povezanih faktora.

Zdrava porodica i dobri odnosi među njenim članovima predstavljaju jedan od najosnovnijih medija za pravilan psihofizički razvoj adolescenata. Naši učenici su navodili da su zadovoljni odnosima sa roditeljima.

U Tuzima postoji neravnopravnost među polovima po pitanju obrazovanja, pa tako značajno više očeva učenika ima završenu visoku ili višu školu u odnosu na majke. U ovim rezultatima naziru se uticaji tradicionalnih vrijedosti koji nalažu određena opšteprihvaćena pravila ponašanja u jednom društvu.

Još jedna razlika među polovima, koja ostavlja sličan utisak, jeste podatak da djevojke najviše konzumiraju alkoholna pića u svojoj kući ili kući prijatelja, dok momci piju u baru ili diskoteci. U ovoj sredini nije poželjno da djevojka ostavi utisak u javnosti da konzumira alkoholna pića.

U standardnoj porodici, koja je, navodi se u literaturi, najpovoljnija za razvoj mladih i koja djeluje protektivno kada je u pitanju problematika kojom se bavimo, živi gotovo polovina učenika. Trećina učenika živi u takozvanim proširenim porodicama, a desetina samo sa jednim roditeljem.

U literaturi se još navodi da ne postoje geografski obrasci koji bi definisali učestalosti konzumiranja alkohola među mladima, ali da se može kazati da među balkanskim i nordijskim zemljama ima država sa najnižim procentom mladih koji piju (4).

Zaključak:

Gimnazijalci u Tuzima piju manje u odnosu na prosječne evropske vrijednosti. Rezultati koje smo dobili mogu se porediti sa rezultatima u zemljama sa najmanjom zastupljenosti konzumacija alkohola među mladima. Momci piju značajno više u odnosu na djevojke.

U Tuzima, majke učenika posjeduju značajno manji stepen obrazovanja u odnosu na očeve, djevojke manje izlaze i druže se sa prijateljima u odnosu na momke, konzumiraju manje alkohola (a kada piju, to čine u kući, rijetko vani) i imaju izraženije negativne stavove vezano za upotrebu alkoholnih pića. Sve ovo ukazuje na različite vidove ponašanja i vaspitanja djece ženskog i muškog pola u tradicionalnoj sredini.

Stavovi o lošem dejstvu alkohola najviše doprinose da mladi manje konzumiraju alkohol u odnosu na njihove vršnjake iz većine evropskih zemalja. Osim toga, naši učenici povezuju negativne događaje u svome životu sa upotrebom alkohola što, takođe, povećava kritičnost mladih prilikom sljedeće potencijalne upotrebe alkohola.

Veoma visok procenat momaka u proteklih dvanaest mjeseci iskusio je rizično seksualno ponašanje (27%) i delikvencione probleme (23%). Ovome bi trebalo posvetiti buduća istraživanja.

Među odličnim učenicima više je djevojaka, a momci se više bave vannastavnim aktivnostima, kada je riječ o protektivnim faktorima. Odnosi u porodici ocjenjeni kao zadovoljavajući od

strane učenika, kao i karakteristike porodice, pužaju našim učenicima snažno zaštitno dejstvo kada je u pitanju alkoholizam.

Zahvalnica:

U toku istraživačkog procesa imala sam veliku pomoć i podršku, naročito od strane profesora i kolega. Takođe, komunicirala sam sa brojnim ljudima, koji su mi omogućili realizaciju anketiranja učenika. Djeca iz tuške gimnazije zaista su pomogli svojom zainteresovanošću za učešće u projektu.

Neizmjernu zahvalnost dugujem profesorima na predmetu „Metodologija naučnog istraživanja“ **prof. dr Agimi Ljaljević i akademiku, prof. dr Goranu Nikolić**, koji su pratili cijeli proces naših istraživanja od ideje do realizacije, prenosili znanja iz ove oblasti, davali sugestije, usmjeravali, podržavali naš rad. Takođe, veliko **hvala prof. dr Draganu Laušević**, koji je pomogao da postavim temelje rada, diskutovao o potencijalnim temama za istraživanje i dao mi vrijedne savjete.

Svim kolegama sa godine, na Doktoskim studijama, najtoplije se zahvaljujem jer su svojom radoznalošću davali značajan doprinos da predavanja na ovom predmetu budu inspirativna. Pružali su konkretne sugestije i prijedloge i uvijek bili spremni da pomognu. Hvala kolegici **dr Mirlindi Rehxa** koja je svesrdno pristala da prevede upitnik na albanski jezik.

Direktoru Gimnazije „25. Maj“ g-dinu **Marku Berišaj** i zaposlenima, hvala na srdačnom gostoprimstvu i saradnji koju pamtim.

Hvala mojim kolegama i prijateljima koji su u neformalnim razgovorima podsticali na razmišljanja.

Podjednako hvala **Olgi Pižurica** koja je, zajedno sa nastavnicima, nadgledala anketiranje učenika jednog broja odjeljenja.

Hvala svim učenicima Gimnazije u Tuzima koji su sa dobrim namjerama pristali da učestvuju u anketiranju i bili iskreni u svojim odgovorima.

Literatura:

1. Dragišić-Lubaš S. Upotreba alkohola u populaciji adolescenata i mladih odraslih. Sociološki pregled. 2012; XLVI (1): 35-56. [http://www.socioloskipregled.org.rs/Tekstovi/1\(2012\)/3_Laba_s.pdf](http://www.socioloskipregled.org.rs/Tekstovi/1(2012)/3_Laba_s.pdf)
2. Uvodić-Djurić D. Alkohol i mladi [priručnik na internetu]. Čakovec: Autonomni centar-ACT; prosinac 2007 [citirano 7.2.2014.]. Dostupno na <http://actnow.hr/wp-content/uploads/2009/08/alkohol.pdf>
3. Marić J. Klinička psihijatrija. 11 izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Megraf; 2005.
4. Hibell B, Guttormsson U, Ahlsrom S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A, Kraus L. The 2011 Espad report Substance Use Among Students in 36 European Countries. The Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs. Available from: http://www.espad.org/Uploads/ESPAD_reports/2011/The_2011_ESPAD_Report_FULL_2012_10_29.pdf
5. Kuzman M. Adolescencija, adolescenti i zaštita zdravlja. MEDICUS. 2009; 18(2) Dostupno sa: